

1

In de conceptnota volgt onder de titel 'voorbeelden van activiteiten' een opsomming:
 - De Vlaamse Bouwmeester bijstaan voor het uitwerken van het meerjarenprogramma en de jaaractieplannen;
 - Het valideren van het meerjarenprogramma en de jaaractieplannen;
 - Het waken over de uitvoering van het meerjarenprogramma;
 - Het activiteitenoverzicht van het bouwmeesterschap kritisch analyseren;
 - Het creëren en bewaken van draagvlak voor de werking van de Vlaamse Bouwmeester en zijn team door het aftoetsen van de gedragenheid en de relevantie van de visie en de acties van het bouwmeesterschap bij de verschillende actoren in het werkveld;
 - De Vlaamse Bouwmeester bijstaan of vervangen in deontologisch delicate situaties of wanneer belangenvermenging kan ontstaan.'

Uit: 'Conceptnota voor een vernieuwd Bouwmeesterschap', Vlaamse Regering, 19 juni 2015.

De Bouwmeester expertengroep en de Vlaamse Bouwmeester (van links naar rechts): Bart Verschaffel, Sylvie Van Damme, André Loeckx, Els Nulens en Leo Van Broeck.
 © Sien Verstraeten (+ p. 225)

Joeri De Bruyn

Tussen Bouwmeester en bouwmeesterschap. In gesprek met de expertengroep

Sinds januari 2017 is het bouwmeesterschap drieledig. Voortaan zijn de Bouwmeester en het Team Vlaams Bouwmeester geflankeerd door een 'expertengroep'. Die is samengesteld uit vier deskundigen die de Bouwmeester en zijn team ondersteunen, inspireren en af en toe ook wel eens op de rooster leggen. De expertengroep opereert in de luwte en is weinig tot niet gekend bij het publiek. Wie zijn de 'vier wijzen', wat doen ze, en hoe evalueren ze hun werking van de voorbije jaren?

De oproep tot kandidatuurstelling voor de expertengroep, die de Vlaamse Regering in oktober 2016 publiceerde, kon rekenen op een ruime weerklank. Uit meer dan zeventig kandidaturen werden vier experts aangesteld op basis van hun complementaire deskundigheid en op advies van de Vlaamse Bouwmeester. De vier experts komen uit verschillende geledingen van het werkveld. Els Nulens is architecte en stedenbouwkundige en staat met beide voeten stevig in de praktijk. Ze runt het bureau Blauwdruk Stedenbouw, een van de teams die instaan voor de uitvoering van de eerste editie van de Bouwmeester Scan. Sylvie Van Damme is geografe en ruimtelijk planner, gespecialiseerd in landschapsontworp. Ze geeft les en voert onderzoek aan HoGent – KASK. Naast onderwijs en onderzoek heeft ze ook haar sporen verdiend als jarenlange voorzitter van de Gecoro van Sint-Lievens-Houtem, als expert in de kwaliteitskamer van Veneco, en vandaag als voorzitter van de Oost-Vlaamse Procoro. Ook André Loeckx is een man van het

onderwijs – hij is emeritus hoogleraar aan de KU Leuven – maar ook van de actie op het terrein, zowel nationaal als internationaal en steeds op het snijpunt van stadsontwikkeling, stedenbouw en architectuur. In zijn lange loopbaan heeft hij bergen verzet, niet het minst als bezieler, en later ook als voorzitter van de jury stadsvernieuwing van het Vlaamse Stedenbeleid. Bart Verschaffel ten slotte heeft als filosoof en hoogleraar aan de Universiteit Gent het denken en het discours over architectuur in Vlaanderen naar een hoger niveau getild. Zijn geschriften behoren tot de canon van de Vlaamse architectuurtheorie en -kritiek. De 'vier wijzen' komen uit alle windstreken, maar één ding hebben ze gemeen: het zijn *believers* van het eerste uur en voorvechters van het bouwmeesterschap.

Laten we beginnen met een stukje tekstexegese. De 'Conceptnota voor een vernieuwd bouwmeesterschap' van de Vlaamse Regering uit 2015 omschrijft de opdracht als volgt: 'De expertengroep inspireert en ondersteunt het bouwmeesterschap. Zij wordt ingezet bij strategische visievorming, functioneert als een kwaliteitskamer en klankbord en draagt bij tot de versterking van het draagvlak voor het bouwmeesterschap.'¹ Het is de eerste keer dat de expertengroep geïnstalleerd wordt. De opdracht is ruim geformuleerd. Dat wil zeggen dat de eerste expertengroep meteen ook *en cours de route* haar taakstelling, werking en relevantie heeft moeten uitvinden en vormgeven. Vandaar mijn eerste vraag: hoe hebben jullie dit ingevuld?

Klankbord, draagvlak en kwaliteitskamer
Bart Verschaffel onderscheidt in de opdrachtomschrijving drie kernwoorden: *klankbord, draagvlak* en *kwaliteitskamer*: 'De eerste taak is het inspireren en ondersteunen van de Vlaamse Bouwmeester. We overleggen en discussiëren, we proberen te helpen. We zijn een resonantieruimte. Soms geven we kritiek. Dat kunnen we alleen maar doen vanuit een vertrouwenspositie. Het is van belang dat de Bouwmeester vertrouwen kan hebben in de expertengroep. Dat is de basis. Het vertrouwen moet trouwens wederzijds zijn. Enkel op die manier kan kritiek geaccepteerd worden. We zijn geen kijvende schoonmoeder. Als de expertengroep een soort controleorgaan of een raad van bestuur zou zijn, mist ze haar doel.'

Over de tweede taak, draagvlak creëren, zijn de vier terughoudender. 'Draagvlak is een groot woord', zegt Sylvie Van Damme. 'We zijn geen ambassadeurs die de ideeën van de Bouwmeester naar buiten uitdragen om draagvlak te zoeken. Het is niet onze taak om de Bouwmeester te verdedigen in het werkveld. Het is veeleer omgekeerd. Binnen onze verschillende werkvelden vangen wij wel eens dingen op, zaken waarover gepraat wordt, hete hangijzers, nieuwe ontwikkelingen die staan te gebeuren. Die brengen we in de groep naar voren en leggen we voor aan Leo. Eigenlijk zijn we een soort antenne van de buitenwereld waarmee we de Bouwmeester voeden.'

'We zijn de kanariepiet in de mijn', vult Bart Verschaffel aan. 'We vangen vroegtijdige echo's op, geruchten, urgenties, waarden, gevoeligheden of problemen. We brengen die op een vertrouwelijke manier binnen in het gesprek en zien hoe het effect heeft op het bouwmeesterschap. Onze buitenstaanderspositie is hier belangrijk. De expertengroep beweegt zich op het raakvlak tussen het instituut van de Bouwmeester en de buitenwereld. We maken geen deel uit van het instituut. We zijn onafhankelijk. Dat is ook onze sterkte.'

Ook de functie van kwaliteitskamer krijgt een eigen invulling: 'Wij zijn geen kwaliteitskamer zoals die bestaat in een gemeente of een stad, die de kwaliteit van een project of een beleid in het oog houdt, controleert en waar nodig bijstuurt. Het is ons meer te doen om reflecteren over wat de kwaliteit van de werking van de Bouwmeester inhoudt en hoe

die verder te ontwikkelen', stelt André Loeckx. 'Onze functie van kwaliteitskamer', zegt Bart Verschaffel, 'situeert zich in het spanningsveld tussen de figuur of de persoon van de Bouwmeester en het bouwmeesterschap als zodanig. Het gaat ons niet om de actuele Bouwmeester, de persoon van Leo Van Broeck, maar wel om het in het oog houden van de manier waarop die positie wordt ingevuld. We zijn niet alleen solidair met deze Bouwmeester, we houden onze blik ook gericht op het *bouwmeesterschap*: op wat het tot nu toe is geweest, hoe het vandaag wordt ingevuld en wat het in de toekomst zou kunnen zijn. Vanuit dit perspectief gaan wij het gesprek met Leo aan.'

Informeel en vertrouwelijk

Eind juni 2020 loopt het mandaat van Leo Van Broeck ten einde en zal de Vlaamse Regering een nieuwe Bouwmeester aanstellen. De expertengroep daarentegen, zetelt tot eind juni 2021, en zal mee de overgang begeleiden. Een nieuwe man of vrouw aan het hoofd betekent voor iedere organisatie een moment van terublik en reflectie. Dat geldt ook voor de expertengroep.

Hoe evalueren ze hun werking van de voorbije jaren? Wat was goed en wat kan beter?

'Zijn we wel sterk genoeg om onze drie taken te volbrengen?', vraagt André Loeckx zich af. 'Elk van de drie punten is voor verbetering vatbaar. We doen suggesties om de kwaliteit zo sterk mogelijk te ontwikkelen, maar ik weet niet of we daarin geslaagd zijn. We komen slechts zes keer per jaar samen. Dat is veel te weinig. Bovendien lagen er vaak urgente kwesties op tafel, die onder meer te maken hadden met Leo's optredens in de media en de hetze die daar ontstaan is. Dan is er niet altijd de tijd om te spreken over de grote lijnen van de werking van de Vlaamse Bouwmeester. De rapportage van de werking van vorig jaar telt een tachtigtal rubrieken. Je ziet daar een heel andere dynamiek dan wat naar buiten komt in de kranten. De werking van het Team Vlaams Bouwmeester is indrukwekkend en gaat veel breder dan hetgeen de pers haalt. Maar dat betekent ook een overvolle agenda voor de expertengroep. Ik heb de indruk dat we soms amper kunnen bijbenen.'

Volgens Els Nulens moet de expertengroep nog meer directe voeling en inzicht krijgen in de concrete werking van het

Team Vlaams Bouwmeester: 'Naast Leo zitten tijdens een jury van de Open Oproep, vertrouwd worden met instrumenten zoals de Bouwmeester Scan, het volgen van een LABO RUIJTE onderzoek, voeling krijgen met een Pilootproject, een teamvergadering bijwonen, enzovoort, dat zouden we meer moeten doen. Tijdens ons overleg spreken we vooral met Leo, het Team Vlaams Bouwmeester blijft meer achter de schermen. Een volwaardige expertengroep zou niet alleen de Bouwmeester maar ook het Team Vlaams Bouwmeester moeten ondersteunen. Om echt voeling te krijgen zouden we moeten "meelopen" met een aantal projecten. Maar ook dat vraagt meer tijd.'

'Zes zittingen per jaar zijn inderdaad te weinig', zegt Sylvie Van Damme. 'We zouden minstens één keer per maand moeten samenkomen. Dat is zeker geen pleidooi voor meer structuur of voor het formaliseren van onze opdracht. Integendeel, om op een inhoudelijke en vertrouwelijke manier te discussiëren, moet de informaliteit net behouden blijven. We zijn waarnemers, een reflectiegroep. We hebben geen macht. We zijn, zoals gezegd, geen raad van bestuur. Dat wil niet zeggen dat we niet kritisch zijn. We proberen voortdurend de werking, de activiteiten en de communicatie van de Vlaamse Bouwmeester te toetsen aan de algemene visie op hoe het bouwmeesterschap er zou moeten uitzien. In onze debatten willen we de kern maar ook de grenzen van het bouwmeesterschap bespreekbaar maken.'

Een rijke traditie

Leo's invulling van het bouwmeesterschap gaf wel eens aanleiding tot polemiek en controversie. Op sommige momenten kwam hij onder vuur te liggen, onder meer door enkele uitspraken in de media, of door zijn engagement in de klimaatbeweging. Hoe is de expertengroep daarmee omgegaan? Sylvie Van Damme: 'Met zijn agenda voor open ruimte, verdichting, ecologie en klimaat heeft Leo het zichzelf niet gemakkelijk gemaakt. De complexiteit van zijn nieuwe agenda zit vervat in de nieuwe instrumenten die hij in het leven heeft geroepen, zoals de Bouwmeester Scan of het Landpact. In het begin van het bouwmeesterschap, intussen twintig jaar geleden, was er de eenvoud van het instrument van de Open Oproep. Het ging

erom publieke bouwheren warm te maken voor goed opdrachtgeverschap. De complexiteit van de nieuwe instrumenten is echter overweldigend. Om ze in de praktijk te brengen, is de Vlaamse Bouwmeester aangewezen op andere diensten en bevoegdheden binnen de Vlaamse overheid, zoals het Departement Omgeving, het Agentschap Wegen en Verkeer, de Vlaamse Landmaatschappij, de Vlaamse Milieumaatschappij, enzovoort. Je voelt aan dat we dit nog aan het exploreren zijn. Er is een begin gemaakt, maar we zijn er nog niet klaar mee.'

André Loeckx: 'Het instituut van de Bouwmeester heeft intussen een robuuste traditie gevestigd, maar hoe voeg je daar iets aan toe zonder te verliezen wat je al had? Ik sta achter de nieuwe agenda met zijn klemtonen op open ruimte, ecologie en klimaat. Onze vrees bestond erin dat het "body" geven aan die nieuwe klemtonen niet zou kunnen zonder de kerntaken rond architectuur en bouwen uit het oog te verliezen. We staan achter de verbreding, maar verbreding mag niet leiden tot verdunning. Die bezorgdheden hebben we uitgesproken. Hoe kan je de kerntaak van kwaliteitsbewaking in de architectuur koppelen aan je bezorgdheid voor open ruimte, ecologie en klimaat? Ik wil er niet voor pleiten om open ruimte, ecologie of klimaat van de agenda van de Bouwmeester te schrappen, integendeel, het komt er juist op aan de band met ontwerpen en het projectmatige scherper aan te halen. En niet alleen in woorden: het vertoog naar de politiek en de architectuurwereld wordt best gedragen door reële projecten en exemplarische realisaties.'

Els Nulens: 'Als we iets willen veranderen in Vlaanderen, dan zal dat van onderuit, via projecten, moeten gebeuren. Leo heeft iets moois in handen, maar het is misschien

nog niet voldoende omgezet in projecten en realisaties. Wij zijn enorm dankbaar voor de “architectuurcultuur” die de afgelopen twintig jaar geïnstalleerd is, mede dankzij het instituut van de Vlaamse Bouwmeester. De opdracht is nu hoe je die agenda kan verbreden en tegelijkertijd die activiteiten zinvol laat blijven doorgaan zonder dat er “gaten” ontstaan. Architectuur is altijd in beweging. Ze moet steeds een nieuwe rol zoeken binnen de samenleving en nieuwe opgaven op tafel leggen. Met de Vlaamse Bouwmeester is een waardevolle traditie geïnstalleerd geraakt. Daar moeten we zorgzaam mee omspringen.’

Bart Verschaffel: ‘Dat is, denk ik, de hoofdbekommernis van de expertengroep. We zijn begaan met het bouwmeesterschap, we willen dat het blijft bestaan. De voorbije twintig jaar is er echt een kentering gekomen in ons ruimtelijk en architecturaal beleid. We moeten daar goed voor zorgen. Dat heeft weer te maken met het spanningsveld tussen onze solidariteit met deze Bouwmeester en het bouwmeesterschap als zodanig. Onze taak bevindt zich binnen dit spanningsveld. We moeten zowel voeden als beschermen.’

Joeri De Bruyn is redacteur en uitgever (Public Space). Het gesprek vond plaats in het Atelier Bouwmeester op 27 januari 2020.